

KIRKEN I ÅPENBARINGSBOKEN

Av Kåre Svebak

Åpenbaringsboken er kirkens *historieteologi*. Kirken trer frem i tidens løp som lokalhistoriske *kjensgjerninger* på verdens arena. Kirkens historie er først og fremst historien om menigheter hver for seg, hvor Kristus er deres visitator. Visitasene gjelder troskapen mot hans ord og befalinger, som hans utvalgte apostler ga videre til kirken på stedet.

Boken er *historie*-teologi fordi den beskriver kirkesituasjoner, som den gang lot seg rekonstruere med deltagende observasjon og andre kilder. Boken er *historie-teologi* fordi den plasserer menigheten i et *omfattende* endetidsforløp og lar åpenbaringsordets Gud tyde menighetens situasjon med den kommende verden for øye. Den verden vi sanser, er okkupert av Guds fiendemakter og går mot sin undergang. Under disse syndefallskår trer Guds kirke trer frem som ordnede gudstjenestefellesskap. I sendebrevene vender Kristus seg til vedkommende menighets «engel», her etter alt å dømme brukt om prestekollegiets sleder. Ordet engel – budbærer, signaliserer et hyrde- og læreembete i Kristi sted, og under utøvelse av løse- og bindemakt fra ham (jf 1:18, 3:7.).

Åpenbaringsboken stadfester det kirkebilde som ellers fins i Nytestamentet. Kirkens fremtid er ingen utvikling fra et lavere, primitivt kirkenivå med en idealkirke som mål på et høyere nivå. Kirken trer frem i tidens løp med Lammets etterfølgere, hvor enn det går (14:4). Etterfølgerne gjenspeiler mønsteret i Jesus-historien, i både fortid og nåtid. Ordets etterfølgelse utgjør kirkens historiske kontinuitet under skiftende omstendigheter. Menighetene er ikke hverandres blåkopier. Det fremgår av Kristi formaninger. Kontinuiteten krever *saksvarende* uttrykk i lære og liv, for øre og øye. Utelukket er ikke variasjon, men brudd med læren, mottatt fra Kristus. Denne eksklusivitet markerer kirkens samfunn med den Trofaste og Sanndrue, han som er Alfa og Omega, Begynnelsen og Enden. Samfunn med ham er uforenlig med læretilllegg og kirketilpasninger på verdens vilkår (3:7, 14).

Boken er skrevet år 95 el 96 under den forfølgelse som keiser Domitian innledet like før sin død. Adressater er syv menigheter i Lilleasia (kap 2-3). Justin Martyr (d ca 165) oppgir apostelen og evangelisten Johannes som bokens forfatter. Mang en leser den gang var fortrolig med den apokalyptiske litteraturgenre og kjent med nyplatonsk estetikk. De oppfattet straks bokens anliggende og trøstemotiv. Boken ble tatt med allerede i Muratoris kànon, laget en gang i det 2. århundre.

Tallet syv representerer en totalitet, her Guds ene, universelle kirke inntil verdens slutt. Dermed er Åpenbaringsboken tilegnet enhver lokalmenighet uansett tid eller sted. Kristi visitas innskjerper den utholdende bekjennelse til Kristi ord, som menigheten lever av. De må hver for seg høre den diagnose som Kristus stiller med sitt ord, og hver for seg ta den medisin som Kristus gir med sin lære. «Den som har ører, hør hva Åndens sier til menighetene!» (2:7, 11, 17, 19, 3:1, 7.19.) Fremgangsmåten bekrefter menighetens sendelse og prekenembetets forvalteroppdrag.

Åpenbaringsbokens lære- og trøstemotiv

fremgår av dens disposisjon og indre struktur (kp 4-22:15. En trinnvis *oppstigning* og *nedstigning*. Bokens høydepunkt og bokstavelige midtpunkt er ordene om paktens ark, 11:19 – og kisten som er tegnet på hans pakt, ble synlig der inne (i Guds tempel). Det blir forklart at templet «er Herren Gud, den Allmektige, og Lammets», 21:22. Hva dette innebærer, fremgår av bibelhistorien.

Under Israels vandring i ørkenen «bodde» Herren i tabernaklet, men vilkåret var at folket holdt Herrens bud og befalinger på lovpaktens grunn. Paktkisten med nådestolen og kjerubene var stedet for Herrens nærvær i sitt folk (2 Mos 25:8-22, 40:34ff, osv). Da filistrene seiret, tok de paktkisten og plasserte den ved siden av avguden Dagon. Med dette rovsvant Guds herlighet fra Israel, og folket var dømt til nederlag (1 Sam 4:6ff-5:6). I lovpakten har Gud alle rettigheter og folket alle plikter. I nådepakten er forholdet motsatt. Gud har alle plikter og folket alle rettigheter.

Synet av paktkisten stadfester Guds nådepakt i Lammets blod, som etter sin menneskenatur var soningsstedet (3 Mos 16:2, jf Rom 3:25f). Synet trøster den kjempende kirke med Guds nærvær i dens midte (Åp 11:19, 15:8). Gud «bor» i menighetens gudstjenestefellesskap og med sitt nærvær foregriper seiersgleden på den nye jord, hvor Ordet som ble menneske (Joh 1:14), er synlig til stede i sin herlighet (Åp 19:13, 7:15, 21:3). Trøstemotivet motiverer til omvendelse og utholdende tro.

Den trofaste kirke holder Kristi ord og befalinger. Annerledes kan det ikke være, for han er selv den Trofaste. Dette er Åpenbaringsbokens *læremotiv*. Det er på troskapens vilkår en menighet fremstår som bekjennende kirke og Guds tabernakel. Her er Kristus til stede, virksom med sitt ord (Åp 3:20, jf Joh 14:21, 23f, 1 Kor 10:16f). Menigheten holder Herrens Nattverd – taksigelsens måltid - i samsvar med hans ord og befalinger. Hun har i nåtid samfunn med «Lammets som er slaktet» (5:12), og er til samme tid den lovprisende kirke under Lammets bryllupsmåltid på den nye jord (1 Kor 10:16f, jf Joh 2:19-21). Kristus forener Guds Ene Hellige Kirke i himmelen og på jorden. Det er en forening i Kristi ord og lære fra Faderen (Joh 17:8,14, 17, 20f, Ef 2:20 osv). Denne forening begrunner saligprisningen, 19:9 - «salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid». Skriftmaterialet er omfattende.

Trøstemotivet oppmuntrer til et liv i omvendelse og tro. Hold fast, og hold ut, Gud til evig takk og ære. Motivet kjenner vi igjen fra Jesu proklamasjon av himmelrikets komme, *den gang* synlig til stede i Jesu skikkelse, og i de undere han gjorde i kraft av sin persons hemmelighet. I *nåtid* fortsetter Jesus-historien i kirkens historie. Her har den Trofaste samfunn med dem som holder hans ord og holder ut. I Åpenbaringsbokens historieteologi fremtrer kirken med fem karakteristika, som hver for seg oppfyller Guds løfter i den gamle pakt.

1. Det normative trekk: Apostelordets lære fra Kristus normerer menighetens virksomhet i tidens løp

Efesus-menigheten har avslørt falske apostler. Dens utholdenhet må gjelde bekjennelsen til apostlenes lære fra Kristus (2:2). - *Smyrna*-menigheten er fattig, men rik i sin trofasthet, underforstått apostlenes lære fra Kristus. Med «livets krone» i sikte, blir menigheten oppmuntret til utholdenhet (2:9f). - *Pergamon*-menigheten holder fast ved (el bekjenner) Kristi navn og fornekter ikke troen, men gir i sitt fellesskap rom for slike som bekjenner Bileams lære og

nikolaiittenes lære el gjerninger (2:13-15, jf v 6). - *Tyatira*-menigheten tar vare på Kristi gjerninger (v 19, 24f). Den formidler apostlenes lære fra Kristus, men avfinner seg med Jesabel. Hun lærer lik en Herrens apostel og forfører Kristi tjenere til utukt, dvs aksept for fremmed lære. - *Sardes*-menigheten har navn av å leve som Kristi menighet. Den har mottatt læren fra Kristus, men formidlingen er mangelfull med unntak av noen få (3: 2-4). - *Filadelfia*-menigheten har tatt vare på Kristi ord, og har bekjent ham som oppmuntrer til å ta vare på læren og gi den videre (v 8-11). - *Laodikea*-menighetens gudsforhold mangler selverkjennelsen. Menigheten er både fattig, blind og naken, og likevel lunken og selvtilfreds i sin virksomhet. Kristus vil inn i menighetens gudstjenestefellesskap for å gjøre den rik, seende og kle den i Guds fullkomne rettferdighet (jf 22:11).

Den kritiske norm i Kristi visitas er apostelordets lære fra ham. Normen fremgår allerede av bokens innledning. 1:2f - Johannes «*har vitnet om Guds ord og Jesu Kristi vitnesbyrd, hva han har sett*», og han fortsetter å vitne med Åpenbaringsboken (jf Joh 1:14, 1 Joh 1:1, 3). Johannes' troverdighet beror på «*det troverdige vitne, den førstefødte fra de døde /.../ som har løst oss fra våre synder med sitt blod*», v 5. I kraft av sin person og sitt verk har Kristus «*gjort oss til et kongerike, til prester for sin Gud og Fader*», v 6.

Hvordan har menigheten tatt vare på hans ord og befalinger til kirken? *Bruken* begrunner Kristi bedømmelse av menighetssituasjonen. Den trofaste, utholdende bruk medfører lidelse for Kristi skyld. Også Johannes måtte lide for sin uforbeholdne Kristus-bekjennelse. Den var årsaken til hans forvisning til øya Patmos, v 9.

Med sin offerdød har Kristus beseiret Guds fiendemakter, og med sin oppstandelse fra de døde er han Guds troverdige vitne i menighetene. Med sin munns skarpe, tveeggede sverd borger han for kirkens seier i endetidens sluttoppgjør (1:16, 2:16, 19:15, 21).

Seieren venter dem som «*følger Lammets, hvor enn det går*», 14:4, 12. De våker over og bevarer troens rettferdighet, gitt i dåpen, og de praktiserer den i forsakelse og tro (7:9, 14ff, 16:15, 19:8). De er frikjent for Kristi skyld *allerede*. Deres navn er skrevet i Livets Bok, og derfor ikke stilt for retten (20:12). I det himmelske bibliotek – det må være stort! – står deres navn som blir dømt etter sine gjerninger. Derfor blir de kastet ut på vredens hav i det evige «utenfor» (jf Mt 25), hvor ingen tilgivelse fins (v 15).

Den røde tråd i endetidens historie er den bekjennende kirke – apostolatets kirke. Seierens vilkår er den *uforbeholdne* og *utholdende* bekjennelse til apostelordets lære fra den korsfestede og oppstandne Kristus (6:9, 12:11, 13:10, 14:12, 18:4, 19:10). Seierens gudgitte vilkår kommer klart til uttrykk i to bilder: Det ene - Jerusalems bymurer med de tolv grunnvoller hvor navnene på Lammets tolv apostler står skrevet (21:14). Den mottatte lære fra Herrens apostler er kirkens grunnvoll i tidens løp. Det andre bildet - elven som utgår fra Guds og Lammets trone (22:1). Kilden begrunner apostelordets læreautoritet i kirken.

Denne billedbruk bekrefter Jesu ord, *Joh 7:16 – Min lære er ikke min egen, men hans som har sendt meg. 8:28 – Når dere har opphøyet Menneskesønnen, skal dere forstå at JEG ER og at jeg ikke gjør noe av meg selv, men taler slik min Fader har lært meg. Han som har sendt meg, er med meg, siden jeg alltid gjør det som behager ham.* – Den trofaste kirke gjør ikke noe av seg selv. Med Kristus til gave, tar kristne vare på hans ord og gjør deretter, Gud til ære. Årsaken til bekjennelsestroskap er ingen egenskap eller defekt ved bekjennerne, men Guds troverdige vitne, den Trofaste og Sanndrue.

2. Det nonadditive trekk: Guds universelle kirke i nåtid trer frem i lokale gudstjenestefellesskap.¹

Guds universelle kirke er ikke summen av lokalmenigheter, men trer frem og lar seg lokalisere i lokale gudstjenestefellesskap. De representerer ingen forestilling eller idè, men er Jesu Kristi kirke på stedet. Det er tale om en *virkelig* re-presentasjon av en virkelighet. Delen er helheten. Hvordan er det mulig? Svaret tilhører de ting som Gud holder skjult for oss.

Enda et spørsmål: Hvorfor er ikke templets syvarmede lysestake Åpenbaringsbokens kirkesymbol? (Jf 1:12f, 16, 20, 2:1, 5. Jf Mt 5:15.) Årsaken er den nye pakt – nådepakten i Lammets blod (5:6, 9, 12). Derfor er tempelofringene opphørt. Kirkens grunn er Guds løfters oppfyllelse i Jesu Kristi person og verk, slik Skriftene har sagt. Med denne årsak følger virkningen i den nye pakts tempel: Kristi virksomme nærvær i den forsamlede menighet. Derfor går Menneskesønnen *mellom* de syv lysestakene, og kan fjerne den han vil. Hans visitas gir klar beskjed: Uten etterfølgelsen av Kirsti ord, er gudstjenestefellesskapet forgjeves.

Det nonadditive trekk ved kirken er ingen nyhet. Jesus talte om sitt legemes tempel som skulle bli gjenreist på den tredje dag (Joh 2:21). Kirken fremstod som den nye pakts tempel i Salomos buegang (Apg 3:11, 5:12). Den universelle kirke og lokalkirken er Guds «*tempel*» hvor kristne praktiserer gudstjenestefellesskap på Kristi vilkår (1 Kor 3:16, 2 Kor 6:16, 1 Pet 2:5). Samme Kristus-virkelighet ble beskrevet med benevnelsene «hus» og «legeme» (1 Tim 3:16, Heb 10:21. Rom 12:5, 1 Kor 10:16f, Ef 2:21, osv). I Åpenbaringsboken er denne samtidighet utdypet og poengtert.

Lokalmenigheten er samtidig historisk og overhistorisk, tidsbestemt og evig, syndig og rettferdig, jordisk og himmelsk. Denne samtidighet kan gå tapt, og kirken fremstå som løgnkirke på menneskers vilkår (17:1, 5, 15f, 19:2). Løgnkirkens «horeliv» gir rom for religionsimporter og samfunn med Guds fiendemakter (14:8, 17:2). Ektheten må prøves. Menigheten kan ha de ytre, gudgitte kjennetegn, men bak forvaltningskirkens fasade representere løgnkirken. Ekthetens kjennetegn ligger på det personlige plan: Dåpen praktisert i omvendelse og tro. *3:3 – kom derfor i hu hva du tok imot og fikk høre. Ta vare på det og vend om!*

3. Det eskatologiske trekk: Sett i fremtidsperspektivet, er den jordiske og den himmelske kirke samme kirke.

Denne samtidighet kommer klarest til uttrykk i kap 7. De fire englene får i oppdrag å sette merket på pannen til de 144 000 Guds tjenere (v 1-8). Deretter ser vi den store hvite skare fra alle folk og tungemål (v 9-17). De to skarene er *samme* gudsfolk. De 144 000 og Israels tolv stammer for Guds trone er Guds *stridende kirke* på jorden. Hennes beskytter og verger i endetidens trengsler er Kongenes konge, og derfor er hun den *triumferende kirke* ved vandringsens mål. Guds kirke trer frem og blir synlig i gudstjenestefellesskap på Kristi vilkår, og er

¹ Dette og følgende trekk har støtte i Aimo T. Nikolainens helhetlige fremstilling av Det nye testamentes teologi, både tolkning og forskning (Uuden testamentin tulkinta ja tutkimus. Uuden testamentin teologian kokonaisesitys. Porvoo-Hki 1971. 335 s). Boken fremstiller flere typer Kristus-tro og undervisning, representert ved de synoptiske evangelier, apostelen Paulus, de senapostoliske skrifter og Johannes-skriftene. Fremstillingen er oversiktlig og har fine observasjoner, men røper liten sans for den tradisjonshistoriske lærekontinuitet i aposteltiden. Fremstillingen legitimerer etter mitt skjønn den moderne ekumenisme i den filadelfiske tradisjon fra grev Nikolaus Ludwig v Zinzendorf (1700-60).

samtidig den usynlige kirke. Den kirke som lider trengsel her, er Lammets brud i det nye Jerusalem (21:2, 9f). Ikke engang døden skiller dem.

Den ene, hellige kirke har altså *to livsformer*. De begrunner Luthers utsagn om helgenene som bor her på jorden. «De hellige» er kirkens eldste selvbenevnelse (Mt 27:32, Apg 9:13, 32, Rom 1:7. 1 Kor 1:2 osv). Helliget i dåpen, lever de helliget med Kristus til gave, frikjent av nåde til gode gjerninger (Åp 19:8, 22:11). Gud alene er hellig (Åp 4:8, 15:4). Ved dåpen og troen er Guds hellighet blitt den enkelte til del. Det er den første oppstandelse (20:6, jf 7:14). Helliget i Guds hellighet, bor Guds Ånd i de hellige og gjør dem hellige. De blir hva de er: Hellige og rettfærdige for Gud (22:11). De hellige er den *bedende* kirke (jf Åp 5:8, 8:3f), den *bekjennende* kirke (13:10, 14:12), og Guds *tjenende* kirke, hvor kristne hver for seg er både liturger og diakoner, i likhet med Guds gode engler (1:5f, 11:18, 19:5, 10, 20:4, 6, 21:9, 22:3. Jf 2:19 og nådelønnen, Mt 5:10-12). De hellige kjenner den trofaste Gud ved den han utsendte, Jesus Kristus (Joh 17:3). Med ham til gave, tar de del i den himmelske liturgi allerede, og deres bønner stiger lik røkelse opp til Gud på tronen (8:3f, jf 5:8).

4. Det dualistiske trekk: Verdens motstand er kirkens normalsituasjon

Denne kirkesituasjon kommer klarest til uttrykk i kap 12. Kirken og dragen har samme bosted. Verden er i den ondes vold (Joh. Evang. 1 Joh). Følgelig må kirken på jorden være den forfulgte, betrungte, motarbeidede og lidende kirke. Kun kirkens Herre, Jesus Kristus, er den opphøyede (12:5, 9, 12-17). Når en troens bekjenner møter motstand, er årsaken den troendes samfunn med Lammets og hans kirkebrud.

Guds fiendemakter fører krig mot Guds kirkeskare, så langt Gud tillater (jf 13:17, 17:6, 18:24, 22:9. Jf Israels vogner og hestfolk, 2 Kg 2:12, 13:14). Denne uforsonlighet når sitt klimaks i oppgjøret mellom Babylon og Lammets (kap 17), mellom villdyret med jordens konger og deres hærer, og rytteren på den hvite hest med sin kirkehær (kap 19), og mellom den store skjøge og Lammets kirkebrud (kap 21).

Megetsigende er scenen i kap 19:11ff. Villdyret med sine hærer hadde samlet seg for å stride mot Kristus. Han er rytteren på den hvite hest og bærer navnet «Guds Ord». Han er sann Gud i sin handlende allmakt, en gang skjult i Jesu avmakt på korset (v 13). Etter sin oppstandelse og himmelfart er han høvdingen for Guds hær. Han er kongenes Konge og herrenes Herre, og kirkens verge og beskytter på jorden (v 16, 17:14, jf 2 Mos 14:19, Sal 34:8. Se dåpformaning, 1 Kor 10:1-13). Hæren hans står oppstilt bak ham på hvite hester og er kledd i linklær – i de helliges rettfærdige gjerninger (19:8). Fra hans munn utgår hans ord - det skarpe, tveeggede sverd.

Vi forventer et slag, men slaget uteblir. Hvorfor? Seieren har han *allerede* vunnet. Han er det Guds rene Lam som har båret verdens synder (12:10f, jf 3:21). Han er det evige evangelium som engelen forkynte for alle folk på jorden (14:6). Kirkens gjensvar i himmelen og på jorden er den nye sang om «*Lammets som er slaktet*» (5:9ff).

Villdyret forfører og villeder sammen med den falske profeten, og gjør motstand mot «*Jesu vitnesbyrd*», som er profetiens Ånd (19:10). Men hva slags fiendemakt er dette? Svaret må være det antikristelige og gudløse samfunn. Dets forkledning var på Johannes's tid den romerske keiserkraft med dens keiserkult: Cæsar kyrios!

Den apostoliske regel gjelder hele veien, *Apg 5:29 – å lyde Gud mer enn mennesker*. Lammets kirke er disse som følger Lammet, hvor enn det går (Åp 14:3). Det ble ikke funnet løgn i deres munn (v 5). I motsatt fall blir gudstjenestefellesskapet innordnet verdslig overhøyhet, og må fremstå på stats- og folkesuverenitetens vilkår. Men Gud er nidkjær for sitt verk. Okkupert av Guds fiendemakter, blir menigheten lunken og forkastet av Gud (3:16, 19:20f, 21:8, 27, 22:15).

5. Det kristologiske trekk: Kirkens historie hører med til Kristi gjenløsergjøring

Israels historie i den gamle pakt er kirkens forhistorie. Kirkens historie har sitt utspring i inkarnasjonen – i Sønnens overnaturlige unnfangelse og fødsel (kap 12). Kristi liv i fornedrelse og trengsel danner mønsteret i menighetenes liv. Der foregår Guds utvelgelse av sitt folk av kjøtt og blod. Åpenbaringsboken lar oss se utvelgelsen i etterkant (a posteriori) som en kjensgjerning. *7:14 – Disse er de som er kommet ut av den store trengsel og har vasket sine klær og gjort dem hvite i Lammets blod* (1:5, 5:9, 12:11, 22:11b. Jf 1 Joh 1:7). Det er i menighetens gudstjenestefellesskap Kristus bereder sin kirkebrud til Lammets bryllupsmåltid (kap 2-3, jf Ef 5:25-27, Gal 3:26f).

I kirkens historie fins en individualistisk og jeg-sentrert brudemystikk uten sans for kirkens sakramentale samfunn og døptes liv i omvendelse og tro. Denne brudemystikk er Bibelen fremmed. Den gjør kirkens til en tro på «min» tro, kirkens bekjennelse til «mitt» vitnesbyrd, og håpet om skaperverkets gjenløsning til en privat lykkefilosofi og verdensflukt.

Gjennom apostelordets lære gir kirkens Herre et annet budskap: I menighetens gudstjenestefellesskap skal døpte mennesker få hjelp til å praktisere sin dåp. I fellesskapet skal de lære å forsake djevelen og alle hans gjerninger, og anvende Kristi fortjeneste, enhver på seg selv. Troen er kirkens gudgitte tro, gitt fra himmelen i og med Guds ord i en bevitnet historie. Troen kan være svak, men sammen med den bekjennende kirke holder den fast ved Guds ord, stoler på Kristi fortjeneste og tar del i Lammets bryllup allerede (jf 2 Kor 11:2, Ef 5:25-27). I den forsamlede menighet høres nattverdlovprisningen lik et ekko av den himmelske lovsang, *5:13 – «Ham som sitter på tronen, og Lammet tilhører velsignelsen og prisen og æren og kraften i evighetenes evigheter»*. De fire livsvesener sa: «Amen.» Og de eldste falt ned og tilba.